lyvojo geležies amžiaus pradžiai.

Mykolas Michelbertas

PARAGAUDŽIO PILKAPYNAS

1982 m. liepos mėn. Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija pradėjo Paragaudžio pilkapyno tyrinėjimus. Pilkapynas yra Šilalės rajone, apie 3 km į Š nuo Kvėdarnos, nedideliame miškelyje kairiajame Jūros krante.

Paragaudžio vietovė archeologams buvo žinoma jau seniau. Čia 1973 m. Telšių kraštotyros muziejaus ekspedicija, vadovaujama V. Valatkos, ištyrė 71 kapą su IX-X a. būdingomis įkapėmis (žr.: AETL 1972 ir 1973 metais. V., 1974, p. 74-77). Vėliau į respublikos muziejus pateko ir keletas dirbinių (laiptelinė segė su dviem laiptelėmis, apskrito pjūvio apyrankė, puošta skutėmis), rodančių, kad Paragaudyje yra senojo geležies amžiaus paminklų. Dabar sunku pasakyti, ar šie Šilalės kraštotyrininko Vlado Statkevičiaus surasti radiniai yra iš Paragaudžio pilkapių.

Pilkapyne dar galima suskaičiuoti daugiau kaip 35 pilkapius. Jų sampilai nevienodai išlikę. Dalis jų iškasinėti duobėmis, kiti apardyti išimant vainikų akmenis.

1982 m. buvo ištirti 4 pilkapiai R pilkapyno pakraštyje. Dalis tyrinėtų pilkapių sampilų buvo gana žemi, nuskleisti, atrodo, buvę dirbamame lauke, kiti geriau išlikę. Tyrinėtų pilkapių aukštis - 0,3-0,85 m, skersmuo - 8-10 m. Visų pilkapių sampilai buvo supilti iš aplinkinės žemės - smėlio su didele molio priemaiša. Sampilų pakraščiuose buvo sukrauti apskriti arba ovaliniai akmenų vainikai. Jie statyti iš įvairaus dydžio akmenų, kartais turėjo kelis

aukštus. Prie kai kurių vainikų (I ir IV pilkapių) buvo pritverti puslankio formos priestatai.

Akmenų vainikų skersmuo vidinėje pusėje įvairus: III pilkapio beveik apskrito vainiko - 4,8-5,05 m, II pilkapio - 4,6-5 m, ovalinių vainikų (I ir IV pilkapių) dydis - 5,6x7,4 m ir 4,9x8,7 m. Be vainikų, kai kurie pilkapiai sampiluose turėjo akmenų grindinius. I pilkapyje akmenų grindinys atsidengė tuoj po velėna, tačiau jis nebuvo ištisinis. Grindinio neaptikta ten, kur giliau buvo kapai. Galbūt grindinių buvo pažymėta ta sampilo dalis, kurioje dar nebuvo laidota. Pastebėti taip pat nedideli grindiniai akmenų vainikų viename pakraštyje II ir IV pilkapiuose.

Kapų viename pilkapyje nėra daug. I pilkapyje buvo aptikti 4 kapai, II ir III pilkapiuose - po 2, IV - 1 kapas. Visi 9 kapai yra griautiniai. Tai liudija nežymios žmonių kaulų liekanos ir įkapių išsidėstymas. Mirusieji laidoti ant pilkapio pagrindo, kartais beveik pačiame akmenų vainiko viduryje, 45-80 cm gylyje nuo sampilo viršaus. Laidojimo kryptis nevienoda: laidota galva į ŠR, PR, PV, ŠV. Kartais viename pilkapyje mirusieji laidoti ta pačia kryptimi (II ir III pilkapiai), kartais skirtingomis kryptimis (I pilkapis).

Kai kurių kapų duobėse aptikta degėsių ir anglikų. Tai kažkokių apeigų su ugnimi pėdsakai. Be to, prie kai kurių mirusiųjų galvūgalio, rečiau ir kojūgalio aptikta po 2 akmenis.

Įkapės nėra gausios. Vyrų kapuose rasti tik darbo įrankiai ir ginklai: geležiniai įmoviniai kirviai, įmovinis ietigalis. Moterų kapuose rasta papuošalų ir smulkių darbo įrankių. Papuošalus sudarė žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai, antkaklė trimitiniais galais, apskrito pjūvio apyrankės, keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais, akinė segė, grandelė. Viename moters kape ras-

ta ir geležinė yla. Minėtini kapuose aptikti geležinis peilis, lazdelinis smeigtukas, žalvario įvijų liekanos.

Surastos įkspės leidžia nustatyti ištirtų pilkapių chronologiją. II pilkapio kape Nr. 1 rasta akinė segė priklauso O. Almgreno išskirtai pagrindinei serijai (52 tipas). Ji datuojama I a. antrąja puse. Ankstyvi ir kiti kapų radiniai - plokšteliniai antsmilkiniai, apskrito pjūvio apyrankės, keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais - datuojami I a. pab. - II a. Taigi Paragaudžio pilkapynas naudotas I-II m.e.a.

Kai kurie kapų kompleksai padeda patikslinti atskirų dirbinių chronologiją. Minėtame II pilkapio kape Nr. 1 be akinės segės ir apskrito pjūvio apyrankės buvo rasta žalvarinė antkaklė pridėtais tuščiaviduriais galais. Visi ankstyvesni šio tipo antkaklių radiniai buvo atsitiktiniai, tiksliau nedatuoti. Aptarto kapo radiniai leidžia trimitinių antkaklių tuščiaviduriais galais pasirodymo pradžią Lietuvoje sieti su I m.e.a. pabaiga.

Birutė Salatkienė

KALNELIŲ PILKAPIAI

Kalnelių (Šiaulių raj.) archeologiniai paminklai buvo kalvelėje apie 300 m į P nuo Kužių miestelio tarp plento Šiauliai-Kuršėnai ir geležinkelio Šiauliai-Klaipėda. Didžioji kalvelės dalis suardyta kasant smėlį, o likusioje dalyje buvo senos kaimo kapinaitės. Apie pirmųjų m.e. amžių kapus nieko nebuvo žinoma. 1982 m. rudenį, tiesiant kelią, pradėta kalvelę lyginti. Tuomet ir buvo atrasti pirmieji kapai. Tų pačių metų rudenį ir 1983 m. pavasarį Šiaulių "Aušros" muziejus kalvelėje atliko archeologinius tyrinėjimus.